

MUZEJSKI ČASOPIS

Muzejsko društvo Jesenice in Muzej Jesenice

Št. 1, leto XI, 15. marec 2001

Ob prazniku

OB 20. MARCU - PRAZNIKU MESTA JESENIC

Jesenice so razpotegnjeno mesto, nastalo z združitvijo prej samostojnih naselij, ki jih je v mesto povezal razvoj železarske industrije v 19. stoletju. Pomembno vlogo pri združevanju je imela tudi prometna lega in povezave, zlasti cesta in železnica.

Konec prve svetovne vojne je prinesel razpad Avstroogrške monarhije in novo državo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Jesenice so v novi državi dobile pomembno vlogo obmejnega prometnega vozlišča in industrijskega središča. Prav industrija pa je z novo državno mejo doživela hud udarec. Na prelomu stoletja zgrajeni plavži v Škednju pri Trstu, ki jih je Kranjska industrijska družba (KID) zgradila v zaledju pristanišča, so pripadli Italiji in ostali odrezani od predelovalnih obratov na Jesenicah. Kljub temu je za obdobje med obema vojnama značilno živahno društveno življenje in številne novogradnje, ki so pomembno vplivale na spreminjanje mestne podobe. Delavski domovi različnih političnih barv so dajali pečat kulturnega dogajanja. Med najbolj aktivnimi je bilo delavsko društvo Svoboda v okviru katerega je deloval delavski oder, ki je med drugimi uprizarjal tudi dela domačega pisatelja in dramatika Toneta Čufarja. Že leta 1914 so Jesenice dobile ljudsko šolo, ki je domovala v stavbi današnje gimnazije. Leta 1920 so v prostorih današnje čistilnice odprli meščansko šolo, ki se je 1935 preimenovala v Državno meščansko šolo dr. Franceta Prešerna in je bila edina višja šola v radovljiškem okraju. Konec tridesetih del je tudi KID za svoje potrebe ustanovila vajeniško šolo. Leta 1926 so Jesenice dobile Državno pošto. Občina se je s svojim prizadevanjem vključila v dogajanje in zgradila mestno zavetišče ter odprla ljudska kuhinjo v Krekovem domu. Nekdanji trg je dokončno prerasel trške ovire in napočil je čas, da Jesenice dobijo mestne pravice. To se je zgodilo z ukazom kralja Aleksandra 20. marca 1929. Jesenice so postale najmlajše mesto v kraljevini Jugoslaviji. S Savo so tedaj štejele okoli 8000 prebivalcev. Prvi župan je bil jeseniški trgovec in obrtnik Andrej Čufer. Mesto je spadalo pod srez Radovljica, okrajno so

dišče pa je bilo v Kranjski Gori. V tem času se je pričela tudi velika akcija za obnovo farne cerkve svetega Lenarta. Načrti prenove arhitekta Dragutina Faturja so bili predstavljeni celo na svetovni razstavi v Budimpešti, prenova pa je bila izpeljana v tridesetih letih. V istem letu se je tudi v železarstvu zgodila pomembna sprememba. Glavna delničarja KID sta postala nemška industrialca brata Westen, ki sta že posedovala tovarno emajlirane posode v Celju. V slutnji bližajoče se vojne, so bile za potrebe vojaške industrije nečrtovane tudi vse nove investicije. Tako sta na Jesenicah tik pred drugo svetovno vojno leta 1937 in 40, zrasla dva nova plavža.

Letos mineva 72 let odkar so bile mestu Jesenice podeljene mestne pravice. V spomin na te dogodke smo 20. marec izbrali za praznik občine Jesenice.

Kokošinek Nataša
ravnateljica Gornjesavskega
Muzeja Jesenice

IZ VSEBINE

Nataša Kokošinek: OB 20. MARCU
Stran 1

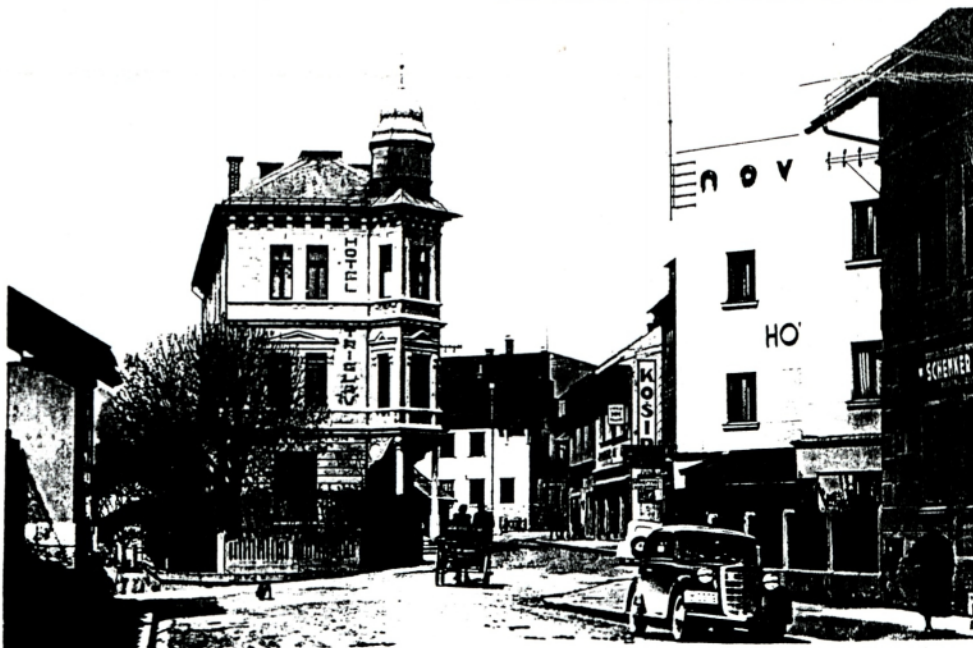
Nada Praprotnik: BOTANIČNI
BARON KAREL ZOI
Dušan Prešern: PROF DRAGO
SVOLJŠAK: ŽELEZNODOBNO
ARHEOLOŠKO NAJDIŠČE SV
LUCIJA
PROGRAM Muzejskega društva
Jesenice: od marca do aprila
2001

Stran 2

Dušan Prešern: RAZSTAVA
LJUDSKEGA ZBIRATELJSTVA
Zdravko Kovačič in Borut Razingar:
EKSKURZIJI NA NOTRANJSKO IN
V ŠKOFJO LOKO
Stran 3

Tone Konobelj: IZSEL JE JESENISKI
ZBORNİK 8
- TEKMOVANJE O ZGODOVINI
MESTA JESENICE
- PROGRAM MUZEJA JESENICE
(od marca do aprila 2001)

Stran 4

DI 190101361

Botanični baron Karel Zois

Ob 200-letnici smrti botanika Karla Zois (1756-1799) smo v letu 1999 na Brdu pri Kranju in v Prirodoslovnem muzeju Slovenije pripravili spominsko razstavo.

Za naš Muzejski časopis (10. november 1999, leto IX, št. 5) sem napisala kratek življenjepis tega botanika, ki je večino svojega kratkega življenja preživel na Brdu in na Javorniku, saj je bila družina Zois je lastnica rudnikov in fužin.

Ob tej priložnosti bi na kratko omenila le nekatere rastline, ki so povezane s Karlom Zoisom.

Zoisova zvončica (*Campanula zoyisii*) je prava »hči slovenskih planin«, endemična je v naših Alpah. Za simbol alpskega rastlinstva velja planika, ki pa se je v Evropo preselila iz Azije in je v bistvu tujka. Če bi izbirali cvetlico, ki naj bi predstavljala slovensko, sončno stran Alp, bi se odločili za Zoisovo zvončico, ki se je na naših tleh ohranila še iz časov pred ledenimi dobami.

Zoisova vijolica (*Viola zoyisii*) je »najlepši otrok naših gora«, kot je v strokovnem opisu navdušeno zapisal F. K. Wulfen. Neznano rastlino mu je poslal K. Zois »živo, še z zemljo, iz kranjskih Alp, ki meje na Koroško«, torej iz Karavank.

Kratkodlakava popkoresa (*Moehringia villosa*) je ena najredkejših slovenskih endemičnih rastlin. Raste v razpokah suhega in sončnega skalovja v Baški grapi, na Poreznu in Črni prsti in je ena od največjih rastlinskih posebnosti južnega dela Julijskih Alp.

Nežni kamnokreč (*Saxifraga tenella*) spada med starejše endemite. Glavni areal se razteza od Karnijskih Alp na zahodu do Julijskih Alp na vzhodu, v Sloveniji raste še na Lubniku in v Zasavju, v Avstriji pa na gori Kребenze na zgornjem Štajerskem.

Črnoškrlatni kamnokreč (*Saxifraga exarata* subsp. *atropurpurea*) je endemična podvrsta južnega dela Julijskih Alp, saj raste samo v Krnski skupini od Lemeža prek Krna do Rdečega roba.

Gorenjska lepnica (*Silene veselskyi* subsp. *glutinosa*) je lokalna endemična podvrsta iz okolice Medvod, Kranja in Podnarta.

Kranjski grint (*Senecio carniolicus*) je vrsta, ki jo je našel K. Zois na Vajnežu in tam je še vedno edino nahajališče v Sloveniji. Vse primerke bi lahko prešteli na prste obeh rok, kar kranjski grint uvršča med najbolj redke vrste v slovenski flori.

Švedski botanik Carl Linné je zapisal: »Bogastvo izginja, najimennitnejše zgradbe

propadajo, najbolj številne družine prej ali slej izumrejo, najmočnejše države in kraljevine, v katerih vlada največje blagostanje, se zlomijo, vendar pa je treba uničiti vso naravo, preden bo pozabljen tisti, ki je povzdignil luč botanike.«

Nada PRAPROTNİK

Program Muzejskega društva Jesenice

(od marca do aprila 2001)

15. marec 2001 ob 18 uri:

dr. Nada Praprotnik:
KAREL ZOIS

19. april 2001 ob 18. uri:

prof. Drago Svolfšak: **ŽELEZNO-
DOBNO ARHEOLOŠKO NA-
JDIŠČE SV. LUCIJA**

Oba muzejska večera bosta v dvorani Kosove graščine (2. nadstropje), Titova 64 na Jesenicah.

Vstop je brezplačen!

Dušan PREŠERN

BOMBARDIRANJE JESENIC MARCA 1945

1.3.1954 Ob 13 uri 45 minut so sirene označile konec zavezniškega letalskega napada na Jesenice. Nekaj minut zatem pa so z vzhoda priletele tri eskadrilje zavezniških bombnikov. Odvrgle so težke rušilne bombe na železniško postajo in okolico, štirideset minut kasneje pa so bombniki napadli še enkrat.

Dve bombi sta v prvem napadu zadeli železniško postajo in jo hudo poškodovali (obnovili so jo šele čez šest let!), veliko škode pa so bombe povzročile tudi na tirih, okrog postaje in v starem delu Jesenic. Bilo je precej žrtev, ker je stal na postaji vlak z nemškimi vojaki, v vojaški menzi na postaji pa so bili takrat vojaki ravno pri kosilu. Zato najbrž Nemci podatkov o številu žrtev niso hoteli objaviti. Bombe so uničile hotela »Triglav« in »Paar«, veliko železniško hišo nasproti postaje in precej hiš ob glavni cesti od postaje do hotela »Pošte«, zato je bilo veliko tudi civilnih žrtev.

Takrat sem bil star devet let in nisem več hodil v šolo, ker jo je poškodovala mina. Zelo dobro pa se spominim bombardiranja, saj smo se otroci iz velikega »Majsterhauza« (velika hiša nasproti žebjarne, v kateri so pred vojno stanovali mojstri iz KID) takrat igrali na dvorišču in slišali znak sirene. Takoj za tem pa smo videli v zraku letala in tanke nitke letečih bomb. Takrat so naše mame že zavreščale in nas poklicale v hišno klet, ki je imela metrske zidove. Dobro se spominim tresenja teh zidov, molitev, jokanja, vpitja in strahu. Kmalu po tem pa sem že iz prvega nadstropja, kjer smo stanovali, stoje na oknu gledal nekaj redkih avtomobilov tistega časa, ki so vozili okrvavljene ranjence v bolnico na Groblje. Nekaj dni po napadu sem si v spremstvu staršev ogledal razbite Jesenice. Najbolj so mi ostali v spominu globoki bombni kraterji (eden največjih je bil v bližini postaje, kjer je danes semafor), razmetani vagoni, skrivljene tračnice in razbite hiše v bližini cerkve.

Na ta dogodek še danes spominja debel zid pred zakloniščem tračnic, katerega ostanke je bomba postavila povprek na vhod. Zanimivo je tudi, da so ljudje kasneje trdili, da bi bilo mnogo manj civilnih žrtev, če ne bi bilo znaka za konec alarma ravno takrat, ko so začele padati bombe, saj so ljudje prav takrat prihajali iz zaklonišč, vzroka za to pa niso nikoli odkrili. Morda ne bi bilo slabo, da bi v spomin na dogodek uredili vhod v zaklonišče, očistili okolico in vhod zaščitili z žično mrežo, da ne bi vanj ljudje v duševni stiski več opravljali telesnih potreb.

Vir: S.Hladnik: Kronika železniške postaje Jesenice od 1867 do 1967

Borut RAZINGER

Prof. Drago Svolfšak Železnodobno arheološko najdišče Sv. Lucija

Naš rojak in tudi član Muzejskega društva Jesenice od vsega začetka, arheolog prof. Drago Svolfšak nam bo predstavil odkrivanja in raziskovanja bogatega železnodobnega najdišča v Sv. Luciji - Most na Soči.

Avtor je kot arheolog več let vodil raziskovalna dela in odkopavanja na tej lokaciji, tako da bomo lahko neposredno zvedeli marsikaj o zanimivih najdbah. Njegova sistematična raziskovanja so bistveno razširila arheološko podobo Primorske. V Tolminu je odkril najstarejšo nekropolo svetolucijske skupine. Vodil je odkopavanja v Batujah in v Kobaridu, kjer je bilo odkritih 300 železnodobnih grobov, predvsem pa na Mostu pri Soči, kjer je ob znani nekropoli odkril še naselbino s 34 železnodobnimi in 10 rimskodobnimi stavbami ter grobišč iz poznolatskega in rimskega obdobja. Predmeti so so zanimivi tudi zaradi tega, ker železnodobno pridobivanje železa sega tudi do Bohinja.

Prva razstava ljubiteljskega zbirateljstva

Muzejsko društvo se je namenilo, da skupaj z Gornjesavskim muzejem organizira prvo razstavo ljubiteljskega zbirateljstva. Že dalj časa ugotavljamo, da ima mnogo naših članov nagnjenje k zbiranju.

Nekdo zbira etnografske predmete, drugi star denar, značke, znamke, stare razglednice, fotografske aparate in svetlomere, minerale, fosile, metulje, pajke itd. V muzejskem društvu menimo, da bi marsikdo želel svoj zbirateljski hobi predstaviti tudi širši javnosti. Razstava naj bi bila v Kosovi graščini, predmeti pa razstavljeni v vitrinah.

Da bi dobili nekaj osnovnih podatkov o zbirateljih in tistih, ki bi želeli razstavljeni, objavljamo anketo, na katero naj odgovorijo vsi zainteresirani:

Priimek in ime
Naslov
Telefon
Predmeti razstavljanja
Število predmetov

Pismene prijave pričakujemo do maja 2001 na naslov: Muzejsko društvo Jesenice, Prešernova 45, 4270 Jesenice.

Dušan PREŠERN

Društveni ekskurziji na Notranjsko in v Škofjo Loko

Ekskurzija na Notranjsko

Predvidoma v drugi polovici aprila (v poštevek pridejo datumi 21.4., 27.4. ali 28.4.) bo MDJ pripravilo za svoje člane izlet na Notranjsko s ciljem pri gradu Snežnik Ubrali bomo klasično izletniško in nadvse zanimivo smer skozi Vrhniko, Logatec, Planino, Unec, Rakek, Cerknico, Lož in Stari Trg in si med potjo ogledali nekaj kulturno zgodovinskih in naravnih znamenitosti.

Za razliko od večine dosedanjih izletov, kjer smo si v glavnem podajali kljuko muzejev, cerkva in gradov, bo ta izlet tokrat malo bolj naravoslovno obarvan. Zato bomo nekaj več časa in pozornosti posvetili Rakovemu Škocjanu in Cerkniskemu jezeru, kjer se bomo kakšno urico ali dve lahko tudi zmerno sprehodili.

Za izlet se lahko prijavite na tel. številko 580-21-68 (g. Mira Novak, Finžgarjeva hiša) vsak dan razen ponedeljka med 13. in 16. uro, kjer boste dobili tudi vse ostale pomembnejše informacije o izletih. Prednost imajo seveda člani MDJ in njihovi svojci. Morebitno odpoved morate javiti vsaj tri dni pred dnevom odhoda, sicer boste morali plačati stroške prevoza.

Priporočljivo je, da izletniki poskrbijo za primerno opravo (obutev, obleka) in za lastno preživetje (hrana in pijača), kajti šele ob povratku načrtujemo postanek v prijetnem gostinskem lokalu.

Zdravko KOVAČIČ

Ekskurzija v Škofjo Loko

Z avtobusne postaje v Škofji Loki, kjer nas bodo pričakali znanci iz Muzejskega društva Škofja Loka, bomo krenili mimo Kapucinskega samostana (kjer je bil rojen Loški pasijon) čez kamniti most iz leta 1381, mimo nekdanjega uršulinskega samostana na Loški grad.

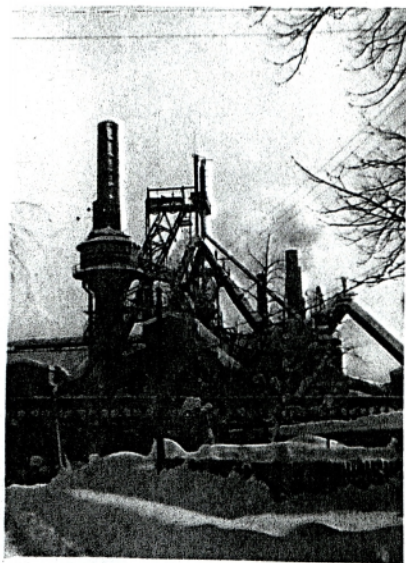
Tam nam bodo opisali zgodovino loškega gradu, potem pa si bomo pod strokovnim vodstvom ogledali bogate muzejske zbirke, po ogledu pa nam bodo kratko predstavili še Muzejsko društvo Škofja Loka.

Z gradu bomo krenili na Mestni trg in si ogledali srednjeveški trg in stare obnovljene zgradbe, vredne ogleda. Od tam bomo šli na spodnji trg, imenovan Lontrg, kjer je posebnost – obnovljena srednjeveška gosposčinska kašča. V njej je Miheličeva galerija, ki jo bomo seveda tudi pogledali.

Na kosilo bi šli lahko v Cmgrob in si mimogrede ogledali še tamkajšnjo znamenito cerkev s še bolj znamenitimi freskami, videli pa bomo tudi rebro ajdovske deklice.

Datum izleta še ni določen (najbrž bi bil primeren mesec maj), vseeno pa se lahko za izlet prijavite pri g. Novak Miri, da bomo videli, koliko članov MDJ izlet zanima.

Borut RAZINGER

Občina Jesenice vas v sodelovanju z Gornjesavskim muzejem Jesenice in Gledališčem Toneta Čufarja Jesenice

V A B I
na prireditve z naslovom

»TEKMOVANJE O ZGODOVINI MESTA JESENICE«

v ponedeljek, 19. 3. 2001 ob 18.30 uri,
v dvorani Gledališča Toneta Čufarja na Jesenicah.
Nastopajoči: Učenci, dijaki in študenti.

V zabavnem delu bodo nastopili Aleš Kavalar, zmagovalci prireditve Prvi glas Gorenjske 2001 ob spremljavi Tomaža Slaparja (klaviatura)

Voditelj: Branka Smole in Klemen Klemenc,
Vodja tekmovanja: Zoran Kramar

IZŠEL JE JESENIŠKI ZBORNIK 8

Tik pred novim letom je izšel tokrat že osmi Jeseniški zbornik. Zbornik, ki je v začetku nosil naslov *Jeklo in ljudje*, izhaja od leta 1964 dalje in izide na vsaki pet let.

Zadnje desetletje let izdaja zbornik Muzejsko društvo Jesenice. Tokrat je knjiga luksuzno urejena in oblikovana, tiskana na boljšem papirju in obsega 288 strani. Zbornik smo posvetili dvestoletnici rojstva dr. Franceta Prešerna. V knjigi, ki vsebuje 31 po tematiki in vsebini različnih člankov in več kot devetdeset barvnih in črno-belih fotografij.

Največ je zgodovinskih člankov, nekaj pa jih je s področja umetnosti, železarstva, geologije, paleontologije, botanike, arhivistike, ekologije in spomeniškega varstva. Zanimivi so prispevki o zgodovini nekaterih institucij in društev.

Svoje članke so prispevali naslednji pisci:

Vitimir Pretnar o zadnjih petih letih delovanja UE Jesenice, Stanko Klinar o pojmu Gorenjske in vseh njenih razsežnosti, prispeval pa je tudi prispevek o ključavnicah. Valentin Jarc je opisal sistem nekdanjega obveščanja s kresovi za obrambo pred Turki, dr. Anton Ramovš je opisal svoje več kot tridesetletno razsiskovalno delo na področju geologije in paleontologije na jeseniškem področju, Pavel Jamnik se je spopadel z geološkim nastankom doline Poljane nad Jesenicami, dr. Nada Praprotnik je opisala rastlinstvo v Jalnovih povestih.

S področja umetnosti se je Silvo Kokalj spomnil fotografa Franca Vilmana, Tone Konobelj predstavlja zanimive risbe ljudskega slikarja, ki je narisal Murovo pred devetdesetimi leti, Eli Gradnik pa je prispevek posvetila slikarki Ani Mlekuž - Višnar.

S področja železarstva lahko preberemo naslednje prispevke: Katja Praprotnik: Razvoj jeseniške železarne po drugi svetovni vojni, Vladimir Vilman o začetkih glasbenega delovanja delavcev KID, Borut Razinger je opisal 125 let delovanja Kemijskega laboratorija v nekdanji železarni. Aleš Soklič predstavlja kompenzator v železarni, Nataša Kokošinek je opisala zgodovinski razvoj Stare Save, Irena Benedičič Lačen pa je opisala zgodovinske pisne vire, ki pričajo o razvoju in zatonu Savskih jam nad Jesenicami.

V zborniku je tudi nekaj spominskih prispevkov Franca Konoblja na leto 1942 in Prešernov kip v koči na Stoli, Ivana

Jana na partizanske enote, ki so nosile Prešernovo ime, Rina Klinar se je spomnila stoletnika in Maistrovega borca Simona Sodja, Marjan Zupan je opisal skok Toneta Pogačnika preko Severne Triglavske stene, Marko Elsner Grošelj pa svoje strice v Mojstrani.

Vladimir Knific in Nataša Kokošinek predstavljata večleten trud pri obnovi degradiranih področij, kjer so bili nekdanji industrijski usedalniki in razvoj Stare Save od nekdanj fužinskega do danes že muzejskega kompleksa na Stari savi.

Zadnji del zbornika je namenjen institucijam in društvom (Radiu Triglav, Muzeju Jesenice, Društvu upokojencev Jesenice, Muzejskemu društvu Jesenice, Elektrotehniškemu društvu Jesenice in nekdanji Filmski skupini Odeon)

Del zbornika so zapolnili trije jeseniški pesniki: Boštjan Soklič (Pod zenitom, Karantanski blues, Makove mame, Elipsast blues, Ni je več doma, Usoda reka, Kdo ga res pozna, Filip) Damjan Jensterle (četrti ciklus Ravenala 1 - 7) in Marko Elsner Grošelj (Samoten z vrha, Ostareli pan, Nenapovedan obisk).

Največji del sredstev je prispevala Občina Jesenice, ki je dosedaj že nakazala dve tretjini sredstev za tiskarske stroške. Vsi pisci in ustvarjalci zbornika pa so se odrekli avtorskim honorarjem in tako omogočili, da je zbornik lahko zagledal luč sveta tik pred novim letom.

Cena zbornika je 3200 tolarjev. Naročite pa ga lahko po telefonu na številki 586-25-82 (Muzej Jesenice). Lahko ga kupite v Kosovi graščini na Titovi 64 na Jesenicah v času, ko je odprta galerija (10.-12. in od 16.-18. ure) ali v Muzeju Jesenice na Stari Savi, Prešernova 45 dopoldne od 8. do 14. ure.

Tone KONOBELJ

Program Gornjesavskega muzeja Jesenice

(marec - april 2001)

Liznjekova domačija v Kranjski Gori

Dokumentarna razstava
VINARSKÉ PODOBE
(Do 1. aprila 2001)

Kosova graščina Titova 64 na Jesenicah

Likovna razstava
akademske kiparke
VLADIMIRE ŠTOVIČEK
(Od 8. do 31. marca 2001)

Fotografska razstava
JANA HODAČA iz Češke
(Od 5. do 26. aprila 2001)

Ponatis starih razglednic!

Občina Jesenice je založila ponatis 12 razglednic Jesenic izpred prve svetovne vojne. Komplet je moč dobiti na Občini Jesenice.

MUZEJSKI ČASOPIS

Ustanovitelj: Muzejsko društvo Jesenice.

Izdajata:

MDJ in Gornjesavski muzej Jesenice.

Urednik TONE KONOBELJ.

Naslov: Muzejsko društvo Jesenice.

Prešernova 45, 4270 Jesenice, P.P. 138

Žiro račun MDJ: GB 51530-678-50064.

Naklada: 300 izvodov.

Cena: za člane MDJ brezplačno.

